

International
SOCIAL SCIENCES
STUDIES JOURNAL

SSSjournal (ISSN:2587-1587)

Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences

Vol:5, Issue:39
sssjournal.com

pp.3732-3740
ISSN:2587-1587

2019
sssjournal.info@gmail.com

Article Arrival Date (Makale Geliş Tarihi) 08/05/2019 | The Published Rel. Date (Makale Yayın Kabul Tarihi) 28/07/2019
Published Date (Makale Yayın Tarihi) 28.07.2019

TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA BALKANLARIN ÖNEMİ VE STK'LARIN BALKAN POLİTİKALARINDAKİ ROLÜ : TİKA ve YTB ÖRNEKLERİ

THE IMPORTANCE OF BALKANS IN TURKISH FOREIGN POLICY AND THE ROLE OF NGOs IN BALKAN POLICIES: TİKA and YTB EXAMPLES

Doktor Adayı. Yeşim BAYRAM.

Sakarya Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Terör ve Güvenlik Çalışmaları, Sakarya/TÜRKİYE

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0186-8365>

Article Type : Research Article/ Araştırma Makalesi

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.26449/sss.1607>

Reference : Bayram, Y. (2019). "Türk Dış Politikasında Balkanların Önemi ve STK'ların Balkan Politikalarındaki Rolü : Tika ve YTB Örnekleri", International Social Sciences Studies Journal, 5(39): 3732-3740.

ÖZ

Devlet temelli uluslararası sistem küreselleşmeyle birlikte çok aktörlü bir yapıya evrilmiştir. Hükümet dışı aktörler ve sivil toplum kuruluşları iç politikada etkili olmalarının yanı sıra dış politikada da hareket alanı bulmakta ve dış politika karar alımında dikkate alınmaktadır. Çalışmanın temel sorusu sivil toplum kuruluşlarının dış politikada etkisinin olup olmadığı, var ise hangi alanlarda etkili oldukları üzerine şekillenmektedir. Çalışma, sivil toplum kuruluşlarının uluslararası alanda ve dış politikada artan etkisinden hareketle, Türkiye dış politikasında Balkanlar özelinde sivil toplum kuruluşlarının rolünü analiz etmeyi amaçlamaktadır. Analizin çerçevesini "kamu diplomasisi" ve "yumuşak güç" kavramları oluşturmaktadır. Bu bağlamda çalışma üç ana başlıktan oluşmaktadır. Birinci başlıkta Türk dış politikasında Balkanlar'ın önemine dair farklı yaklaşımlar incelenmiştir. İkinci bölümü kamu diplomasisi ve yumuşak güç kavramları çerçevesinde STK'ların dış politikadaki rolünün değerlendirilmesi oluşturmaktadır. Son olarak üçüncü bölümde Türkiye'nin Balkanlar politikasında STK'ların etki alanları incelenmiştir. Çalışma, faaliyetleri bakımından sivil toplum kuruluşu olarak nitelendirilebilen TİKA ve YTB örnekleriyle sınırlandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk Dış Politikası, Balkanlar, STK, Kamu Diplomasisi, Yumuşak Güç, TİKA, YTB

ABSTRACT

The state-based international system has evolved into a multi-actor structure with globalization. In addition to being effective in domestic policy, non-governmental actors and non-governmental organizations also find space for action in foreign policy and are considered in foreign policy decision-making. The main question of the study is whether non-governmental organizations have an impact on foreign policy, and if so, in which areas they are effective. The study's growing influence in the international arena of civil society organizations and the foreign policy point of view, Turkey's foreign policy in the Balkans aims to analyze the role of civil society organizations in particular. The framework of the analysis consists of the concepts of public diplomacy "and" soft power. In this context, the study consists of three main topics. In the first chapter, different approaches on the importance of the Balkans in Turkish foreign policy are examined. The second part is the evaluation of the role of NGOs in foreign policy within the framework of the concepts of public diplomacy and soft power. Finally, the third section, the domain of NGOs in Turkey's Balkan policy was examined. The study is limited to TİKA and YTB, which can be considered as non-governmental organizations in terms of their activities.

Key Words: Turkish Foreign Policy, Balkans, NGO, Public Diplomacy, Soft Power, TİKA, YTB

1. GİRİŞ

Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından uluslararası sistem iki kutuplu düzlemde çok kutuplu ve çok aktörlü bir sisteme evrilmiştir. Bu süreçte açık pazar ekonomilerinin sınır aşan genişlemeleri, teknolojik gelişmelerle birlikte daha sonra "küreselleşme" olarak adlandırılan süreci beraberinde getirmiştir. Küreselleşme; ekonomik ve toplumsal anlamda ülkeler arası sınırları muğlaklaştırmış, uluslararası sistemde devletlerin tek temel aktör olduğu anlayışını da aşındırmıştır. Bu bağlamda sivil toplum kuruluşları, örgütler, hükümet dışı aktörler, düşünce kuruluşları gibi birçok yeni oluşum dış politika alanına dahil olmaya başlamıştır. Bu bağlamda araştırma sorusuna yönelik olarak, çalışmanın benimsediği varsayım STK'ların dış politika yapımında ve uygulanmasında etkili olduğudur.

1990lı yıllardan bu yana küresel anlamda yükselen dış politikada çok aktörlü trend, Türkiye'nin iç siyasetinde 2000li yılların başındaki değişimleriyle birlikte ele alındığında, yeni dış politika anlayışlarını ve uygulamalarını beraberinde getirmiştir. AKP hükümeti ile birlikte "aktif dış politika" anlayışı, uygulamalarda farklı aktörlerin de yer alması vizyonunu doğurmuştur. Bölgesel ve küresel anlamda Türkiye'nin daha aktif bir dış politika izlemesinin, Osmanlı ardılı toplumlarda tarihsel ve kültürel bağların yardımıyla geliştirilecek toplumlar arası diyalog ve iyi ilişkilerle mümkün olacağı öngörülmüştür. Bu toplumların başında da ortak tarihe ve kültürel bağlara sahip olunan Balkanlar bölgesi gelmektedir. Özellikle Müslüman ve/veya Türklerin yaşamakta olduğu Arnavutluk, Bosna Hersek, Makedonya, Kosova gibi bölgelerde kültürel ve tarihi mirasın canlandırılması adına çeşitli politikalar geliştirilmiştir. Türkiye kamu diplomasisi örneği olarak özellikle sivil toplum kuruluşlarını dolaşıma sokmuş ve bölgede etkinliğini arttırmak amacıyla yumuşak güç unsuru olarak bu oluşumları kullanmıştır. Başta TİKA ve YTB olmak üzere, Yunus Emre Enstitüsü, İHH gibi kuruluşların yanında TASAM ve SETA gibi düşünce kuruluşları, belediyeler, üniversiteler de Balkanlar dış politikasında etkili çoklu aktörlere örnek gösterilebilir. Söz konusu kuruluşlar Balkanlar'da çeşitli altyapı, donanım, teknik destek ve eğitim, meslek kursları, insani yardım, restorasyon, akademik ve kültürel alandaki geliştirdikleri projeleriyle faaliyet yürütmektedirler. Sivil toplum kuruluşlarının bölge ülkelerindeki faaliyetleri, Türkiye'ye yönelik olumlu algıların oluşmasında rol oynamıştır. Bu bakımdan kamu diplomasisi örneği olarak sivil toplum kuruluşlarının en azından Balkanlar özelindeki misyonunun başarıya ulaştığı söylenebilmektedir.

Çalışma, kamu diplomasisi ve yumuşak güç kavramları çerçevesinde Türkiye'nin dış politikasında sınırlı da olsa etkili olan sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerini, Balkanlar coğrafyası ve TİKA ile YTB kuruluşlarına sınırlı olmak üzere ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda Balkanların Türk dış politikası açısından önemi üzerine farklı yaklaşımların karşılaştırılarak derlenmiş olması çalışmanın önemini ortaya koymaktadır.

2. TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA BALKANLARIN ÖNEMİ: FARKLI YAKLAŞIMLAR

Bünyesinde bir çok etnik ve dini kimliği birarada barındıran Balkanlar; Arnavutluk, Bosna- Hersek, Hırvatistan, Slovenya, Makedonya, Kosova, Sırbistan, Karadağ, Romanya, Bulgaristan, Yunanistan ülkelerini kapsayan yarımada'yı ifade etmektedir. Türkiye bu bölgeye yakın coğrafi sınırları ve bazen de bölgeyle tarihi geçmişi itibariyle bir Balkan ülkesi olarak anılmaktadır. Dolayısıyla Türkiye'nin Balkanlar ile Osmanlı İmparatorluğu'nun bölgedeki hakimiyetinden, Cumhuriyet Türkiye'si'ne ve günümüze kadar devrolunmuş tarihsel- kültürel bağların şekillendirdiği köklü ilişkileri vardır. Türkiye'nin Balkanlar ile ilişkisi devletlerin kendi iç deneyimlerinin yanısıra uluslararası konjonktürün mümkün kıldığı alanlar dahilinde gelişmiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında "statükocu" dış politika anlayışı, Balkan ülkelerinin Yugoslavya deneyimi, Soğuk Savaşın sona ermesiyle çok kutuplu uluslararası sistemin söz konusu ülkelere tanıdığı imkanlar ve son olarak bölge ülkelerinin yaşadıkları kimlik krizleri ile Türkiye'nin 2002 itibariyle statükoculuktan aktif dış politikaya evrilen dış politika anlayışı, ilişkilerin belirleyici unsurları olmuştur. Birbirinden farklı özelliklere haiz bu dönemlerin Türkiye açısından tek ortak noktası; Balkanlar'ın Türk dış politikasında her zaman büyük bir önem arz ettiği gerçeğidir.

Farklı dış politika anlayışlarının Balkanlar'ın önemi konusunda aynı noktada buluşmasının en önemli nedeni olarak "tarihsel bağlar" ve "din birliği" vurgulanmaktadır. Balkanlardaki Türk-Müslüman ve/veya diğer Müslüman unsurlar, Türkiye'nin Balkan politikasının odak noktasını oluşturmaktadır. Bu bağlamda bölgedeki Türkler dışında Türkiye'nin ilgisini yoğunlaştırdığı halkların başında Müslüman kimlikleriyle Arnavut ve Boşnaklar gelmektedir. Bunun yanısıra nüfusları az olmakla birlikte Torbeşler (Makedonya

ağırlıklı), Pomaklar (Bulgaristan ve Yunanistan ağırlıklı)¹ ve Çingenerler de Balkanlar politikasının diğer ayağını oluşturmaktadır.²

Genel kabul “tarih ve/veya millet birliği” ve “din birliği” olmakla birlikte Balkanlar’ın Türkiye dış politikasında kapladığı alan ve haiz olduğu önem konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Balkanlar’ın Türk dış politikası bağlamında önemini vurgulamak açısından Baskın Oran farklı bir bakış açısı getirmiştir. O’na göre Balkanlar’ın dış politika açısından maddi ve manevi olmak üzere iki önemi bulunmaktadır. Maddi anlamdaki önemini Balkanlar’ın karayolu bağlantısı ve bu bağlantı aracılığıyla Türkiye’nin Avrupa’ya açılan ticaret kapısına sahip olması oluştururken, manevi önemini ise Türkiye’nin Balkanlara hakim olduğu kadar yada başka bir deyişle Balkanlı sayıldığı kadar Avrupalı olabileceği yönündeki anlayış oluşturmaktadır.³ Karagül ise Balkanların öneminin “milliyetçi” anlayıştan çok, daha rasyonel ve yumuşak/soft bir anlayışın ürünü olduğunu vurgulamaktadır. Karagül’e göre dış politikada Balkanların konu olduğu dört temel alan vardır⁴: Bölgesel güvenlik, çok etnikli heterojen toplum yapısının korunması, çok dinli ve mezhepli toplum yapısının korunması, siyasi diyalogun geliştirilmesi. Dolayısıyla hassas dengelerin korunmasına yönelik politikaların tam da bu noktada yumuşak güç unsurlarını gerektirdiğini ve sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerinin politika aracı olarak kullanılmalılarının gerekli olduğunu vurgulamaktadır. Daha çok güncel dış politikada uygulanan parametreleri öne çıkaran Karagül’ün aksine Şener, Balkanların Türk dış politikası açısından önemini uluslararası sistemin dönüşümüne göre farklı dönemlere ayırmıştır. Tarihsel süreçlere has dış politika yaklaşımlarının Balkanlar özelindeki ortak noktalarını dört ana noktada belirlemiştir. Şener’e göre Balkanlar Türk dış politikası için şu noktalarda önem arz etmektedir :⁵

- Bölgeyle olan tarihsel bağlar
- Türkiye’de yaşayan Balkan kökenli nüfus
- Balkanlar’da yaşayan Müslüman ve Türk kökenli topluluklar
- Bölgenin jeopolitik konumu

Şener’in bu bağlamda Balkan nüfusunun Osmanlı siyasal hayatındaki etkisini İttihat ve Terakki merkezlerinin Selanik ve Manastır’da olması üzerinden örneklemesi dikkat çekicidir.⁶ Dolayısıyla her biri “millet” ve “din” üzerinden bir “birliğe” işaret eden farklı yaklaşımlar belli bir noktayı vurgular görünmektedir: Nüfus potansiyeli. Söz konusu nüfus dış politika açısından iki ayrı alana tekabül etmektedir: “Türkiye’de yaşayan Balkan kökenli nüfus” ve “Balkanlarda yaşayan Türk ve/veya Müslüman nüfus”. İlk alanı oluşturan Türkiye’de yaşayan Balkan kökenli nüfusu, genel olarak tarihi süreçte savaştan kaçıp Türkiye’ye yerleşen insanlar oluşturmaktadır. Göçmen Balkan nüfusunun Rumeli ve Balkan Dernekleri gibi sivil toplum kuruluşları eliyle kültürlerini devam ettirdikleri görülmektedir. Siyaseten etkili olmamakla birlikte, daha çok kültürel anlamda faaliyet yürüten topluluklar, halen bölgede yaşayan soydaşları hasebiyle Türkiye’nin Balkan dış politikasında köprü işlevi görmektedirler. Öte yandan Balkanlar’da yaşayan Türk nüfusun varlığı, Türkiye’nin bölgedeki politikalarında daha rahat hareket alanı sağlamaktadır. Gerek kriz dönemlerinde Türkiye’ye göç eden ve burada yaşayan Balkan kökenli nüfus, gerekse de Balkanlarda yaşayan Türkler, Türkiye’yi en büyük “garantileri” olarak görmektedirler.⁷ Gerçekten de “koruyucu devlet” misyonu en başında rızaya dayalı bir kavram olarak, Yugoslavya’nın dağılmasından sonra bölgede yaşanan iç savaşlarda Türkiye’nin izlediği aktif diplomasisinin bir temsili görünümünde olmaktadır.

¹ Torbeş ve Pomakların çoğunun Türkçe bilmeleri kamu diplomasisinin yürütülmesi açısından kolaylık sağlamaktadır.

² A.Nuri Yılmaz ve Gökmen Kılıçoğlu , (2017) “ *Balkanlarda YTB ve TİKA’nın Türk Kamu Diplomasisi Kurumları Olarak Faaliyetleri ve Türkiye’nin Yumuşak Gücüne Etkileri*”, **Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, cilt: 2, Sayı:2. Ss.118-119.

³ Baskın Oran ed., İlhan Uzgel (2013), “*Türk Dış Politikası-II : Balkanlarla İlişkiler*”, **İletişim Yayınları**, s.498-500.

⁴ Soner Karagül, (2013) “*Türkiye’nin Balkanlardaki Yumuşak Güç Perspektifi: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı*”, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, 8:1. Ss.87.

⁵ Bülent Şener, (2013) “ *Balkanları Türk Dış Politikası Açısından Önemli Kılan Temel Faktörler*” , **Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, ss.5.

⁶ Gerçekten de Osmanlı’nın bölgedeki varlığı gayrimüslim azınlıklar üzerinde milli uyanışlarını tetiklerken Müslüman ve Türk nüfusun da siyasal anlamdaki hareketlenmesine ve imparatorluğun hem iç hem de dış politikasını şekillendirmesine neden olmuştur. Daha fazla bilgi için bkz. Kemal Karpat, “*Balkanlarda Osmanlı Mirası ve Milliyetçilik*”, Timaş Yayınları, İstanbul, 2012.

⁷ Bülent Şener, *a.g.e.*, ss.7.

Türkiye'nin 1992-1995 yılları arasında yaşanan Bosna Krizi konusunda izlediği aktif diplomasi Balkan halklarının hala hafızasında yer almaktadır. Uluslararası alanda sorunu gündeme taşıyan Türkiye, çeşitli platformlarda Uluslararası örgütleri harekete geçirerek Sırpların Boşnaklar üzerindeki baskısına karşı sert önlemler alınması yönünde politika izlemiştir.⁸ Örneğin dönemin Genelkurmay Başkanı Doğan Güreş'in savaş sonrasında yaptığı açıklamada, Türkiye'nin savaş esnasında Boşnaklara silah yardımıyla bulunduğu belirtilmiştir. TBMM Genel Kurul Tutanaklarına göre dönemin dışişleri bakanı Hikmet Çetin'in kişisel girişimlerinin de rolü büyük olmuş, Çetin savaş sırasında defalarca bölge ülkelerini ziyaret ederek Bosna konusunda destek sağlamaya çalışmıştır.⁹ Türkiye bütün imkanlarıyla Bosna'nın toprak bütünlüğünün korunması için çaba göstermiş; Saraybosna'da ilk büyükelçilik açan ülke olmuştur. Öte yandan Türkiye'nin Bosna Savaşı sırasında ilgilenmek durumunda kaldığı sorunlardan biri de Boşnak mülteciler olmuştur. TBMM yayınlarına göre 1993 sonunda Boşnak mültecilerin sayısı 7 bini bulmuş bu sayı savaş sonuna kadar 20 bine ulaşmıştır. Bu bağlamda Türkiye mülteciler için Tekirdağ'da üç ayrı kamp kurmuş, İstanbul, Kırklareli, Ankara gibi illerde de sığınmacıların konaklama ihtiyacına yönelik kamp ve misafirhaneler kurulmuştur. Bunun dışında Çorlu'da 3000 konutluk kamp projesinin yanında 75 yataklı Bosna hastanesinin de faaliyete geçtiği belirtilmiştir.¹⁰

Sonuç olarak, Türk karar alıcılar yaşanan çatışmanın bir Hristiyan- Müslüman çatışması olduğunu düşünmemişler, iç politikadaki kimlik bunalımı sebebiyle bundan kaçınmışlardır. Çatışmayı daha çok Sırpların Osmanlı mirası olarak gördükleri ve çoğu zaman "Türk" diye niteledikleri Boşnaklara yönelik katliamını bir "Osmanlı intikamı" olarak değerlendirmişlerdir.¹¹ Dolayısıyla Türkiye'nin söz konusu kriz anında bölgesel sorunlarda söz sahibi olmak-hakimiyet kurmak amacından yanısıra, sorumluluk bilinciyle hareket ettiği görülmektedir. Yukarıda vurgulanan "millet birliği" ve "din birliği" motivasyonunun daha sonra resmi dış politika anlayışını oluşturduğu Davutoğlu'nun yazılarında ve uygulamalarında görülmektedir. "Stratejik Derinlik" adlı kitabında, Türkiye'nin Balkanlar politikasını bölgenin iki önemli Müslüman halkı üzerine kurması gerektiğini savunmuştur: Boşnaklar ve Arnavutlar. Dışişleri bakanı olduktan sonra, Türkiye'nin sadece Müslüman topluluklarla değil, Makedonya ve Sırbistan gibi Hristiyan çoğunluklardan oluşan ülkelerle olan ilişkilerini de geliştirme yönünde politikalar izlemeye çalışmıştır.¹²

Bu bağlamda AKP son dönem dış politikalarıyla özdeşleşen Davutoğlu perspektifinin, Balkanları Türk dış politikası açısından önemli kılan noktalarını genişlettiği görülmektedir. Bu konuda farklı bir bakış açısı sunan Birgül Demirtaş, Balkanların önemi konusunda tarihsel determinizm ve jeopolitik kavramlarını vurgulamaktadır. Demirtaş'ın "açık ve yeni bir jeopolitik anlayış" olarak nitelendirdiği anlayış ; , birden çok bölgenin parçası olmayı ve Boğaz üzerindeki hakimiyeti, doğru politikalar kullanıldığı takdirde Türkiye için büyük avantaj sağlayacağını öngörmektedir.¹³ Balkanlar için farklı bir sorumluluğu doğuran yeni anlayışın izleri Davutoğlu'nun 2009 tarihli konuşmasında görülmektedir. Sarajevo'daki konuşmasında Davutoğlu şunları söylemiştir :

*"Tarihimiz aynıdır, kaderimiz aynıdır ve geleceğimiz aynıdır. 16. yüzyılda Osmanlı Balkanları'nın dünya siyasetinin merkezine nasıl yükseldiği gibi, Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu'yu da Türkiye ile birlikte dünya siyaseti merkezi yapacağız. Türk dış politikasının amacı budur ve bunu başaracağız."*¹⁴

Söz konusu konuşma Türk dış politikasına ilişkin "Neo-Osmanlılık" eleştirilerinin önemli bir örneğini oluştururken, Balkanlara yönelik pragmatizm temelli ortak bir vizyonu simgelediği tartışmalarını da beraberinde getirmiştir.¹⁵ Öte yandan, Osmanlı bakiyesi toplumlarda tarihsel ve kültürel bağların

⁸ Hamza Karcic, (2013), "In Support of a Non-member State: The Organisation of Islamic Conference and the War in Bosnia, 1992-1995" *Journal of Muslim Minority Affairs*, 33:03, s.323.

⁹ TBMM, Genel Kurul Tutanağı, 22. Dönem 1.Yasama Yılı, 10.06.2003, Erişim: 01.06.2018. https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_b_sd.birlesim_baslangic_yazici?P4=9745&P5=B&page1=54&page2=54

¹⁰ TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu, (26.04.2015), "Türkiye'ye Göç", TBMM. http://www.tbmm.gov.tr/kultursanat/yayinlar/yayin073/073_00_010.pdf.

¹¹ Birgül Demirtaş, "Turkish Foreign Policy Toward The Bosnian War (1992-1995): A Constructivist Analysis", *Karadeniz Araştırmaları*, Kış 2011, Sayı: 28, s. 6-12.

¹² Ronald H. Linden & Yasemin Repolu (2013) "Turkey and the Balkans: New Forms of Political Community?", *Turkish Studies*, s.245.

¹³ Birgül Demirtaş (2015): "Turkish Foreign Policy towards the Balkans: A Europeanized Foreign Policy in a De-Europeanized National Context?", *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, ss.10.

¹⁴ Davutoğlu'nun 16 Ekim 2009 tarihli Sarajevo'da yaptığı konuşmayla ilgili ayrıca bkz. European Stability Initiative, 04.12.2010, Erişim: 06.09.2018. <http://www.esiweb.org/rumeliobserver/2010/12/04/multikulti-and-the-future-of-turkish-balkan-policy/>

¹⁵ Bkz. Federica Donelli, Alessia Chiriatti, "Turkish Civilian Capacity in Post-Conflict Scenarios: The Cases of Bosnia and Herzegovina and Kosovo", *Journal of Global Analysis*, 7:1, Ocak 2017.

yardımıyla amaçlanan, Türkiye'nin dış siyasette hinterlandının genişletilmesidir.¹⁶ Kamu diplomasisi yoluyla yürüttüğü aktif dış politikasının en önemli ayağını sivil toplum kuruluşları oluşturmaktadır. Türkiye, yumuşak güç unsuru olarak gördüğü sivil toplum kuruluşları eliyle bölgede çeşitli eğitim, altyapı, dil, teknik destek çalışmalarıyla etkinlik sağlamaktadır.

3. YUMUŞAK GÜÇ VE KAMU DİPLOMASİSİ BAĞLAMINDA STK'LARIN ROLÜ

Türkiye bölge ülkeleriyle tarihsel, kültürel bağları sebebiyle yumuşak güç uygulamasında önemli avantajlara sahiptir. Bu bağlamda dış politikada devletler arası ilişkilerin dışında, devlet dışı aktörler ve sivil toplum unsurları aracılığıyla bölgedeki kamuoyuna yönelik çeşitli açık diplomasi yöntemleri izlemektedir. Türkiye dış politikasında STKların rolü “yumuşak güç” ve “kamu diplomasisi” kavramlarıyla daha iyi anlaşılabilir.

“Yumuşak Güç” kavramını literatüre kazandıran Joseph Nye, kavramı şu şekilde tanımlamaktadır : “*bir ülkenin dünya siyasetinde isteği sonuçlara, onun değerlerine hayran olan, onu örnek alan, refah seviyesine ve fırsatlarına özenen ülkelerin kendisini izlemesiyle ulaşması*”.¹⁷ Kamu diplomasisi kavramı ise klasik diplomasiden farklı olarak resmi kanal siyasetini aşan düzeyde, , sivil toplum kuruluşlarının ve özel kurumların birbirleri ile ilişkileri, yabancı kamuoyu oluşturma çabaları, kültürel etkileşim vb. birçok alanı kapsamaktadır.¹⁸ Dolayısıyla kamu diplomasisi ile hedeflenen karşıdaki ülke vatandaşlarının yanlış algılamalarını düzeltmek, propagandanı farklı olarak onlara adına kamu diplomasisi yürütülen ülke hakkında doğru ve açık bilgiyi paylaşmaktır. Buradan hareketle Türkiye'nin izlediği dış politikada STKlar yumuşak güç ve kamu diplomasisi için en önemli araçlar olmaktadır. Ancak Türk STKları için dış politikada faaliyet yürütmek çok yeni bir olgudur. Zira klasik anlamıyla ‘dış politika’ devlet erkanının uğraşı olarak görüldüğünden sivil topluma politika yürütmeye alan tanınmamıştır. Bu ancak soğuk savaş sonrası yükselişe geçen küreselleşme trendinin toplumlar arasındaki diyalogu ön plana çıkarmasıyla yavaş yavaş mümkün olmuştur. Devlet dışı aktörlerin artan rolü, Helsinki Zirvesi'nden sonra Türkiye'nin resmi "AB uyumlaştırması"na tekabül etmektedir. Avrupa ülkelerinin dış politikayı belirlerken farklı aktörlerin tutumlarını dikkate alması yaygın bir uygulama olduğundan, Türkiye de farklı aktörlerin etkileşimi için gerekli ortamı yaratmıştır.¹⁹

Türkiye'nin Balkan politikasında etkili olabilecek dernekler konusunda ilk akla gelen Rumeli Dernekleri ve Balkan Dernekleri olmaktadır. Cicioğlu'na göre bu dernekler siyasal alandan ziyade daha iktisadi, kültürel alanlara sıkışmış görünse de Yugoslavya dağılmadan önce komünist bloğa karşı girişilen politikaların parçası olarak araçsallaştırılmaları²⁰ siyasi etkilerinin az da olsa varlığına işaret etmektedir. Öte yandan son dönem aktif diplomasinin Balkan ülkelere yönelik ilgiyi arttırması, söz konusu STKlar dışında düşünce kuruluşlarının da gündemine bölgeyi dahil etmiştir. Buna örnek olarak TASAM bünyesinde gerçekleştirilen “Balkanlar'da Bölgesel İşbirliğinde STK ve Düşünce Kuruluşlarının Rolü” temalı uluslararası konferans gösterilebilir. ²¹ Mayıs 2010 tarihli konferansa başta bakanlar olmak üzere birçok akademisyen, STK temsilcileri ve medya kuruluşları tarafından aktif katılım sağlanmış, Balkan ülkeleriyle işbirliği vurgulanırken STKların bu konudaki muhtemel katkıları tartışılmıştır.²²

Bunların dışında Balkan politikasında etkili olan STK'lara örnek olarak TİKA, YTB, İHH, Yunus Emre Enstitüsü örnek gösterilebilir. Yunus Emre Enstitüsü daha önceki dönemlerde ihmal edilen dil politikalarına ağırlık vermekle birlikte Türk kültürünün tanıtılması amacıyla ebru, hat vb. kurslar vermektedir.²³ İHH kuruluşu itibarıyla Bosna Savaşı yıllarına dayanmakta ve genel faaliyetlerini insani yardım kapsamında yürütmektedir. TİKA ve YTB ise ileride daha ayrıntılı olarak bahsedileceği şekilde devlete bağlı kurumlar olarak Balkan ülkelerinde çeşitli eğitim, altyapı, teknik destek ve kültürel çalışmaların da içinde bulunduğu geniş yelpazede faaliyet alanlarına sahiptir.

¹⁶ Ahmet Davutoğlu, “*Stratejik Derinlik*”, **Küre Yayınları**, 78.basım, ss.112-124.

¹⁷ Joseph S.Nye, David A.Welch, çev.Renan Akman (2011), “*Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak*”, **Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları**, 2.Baskı, ss.403.

¹⁸ A.Nuri Yılmaz, *a.g.e.*, S.118.

¹⁹ Birgül Demirtaş(2015), *a.g.e.*, S.13.

²⁰ Filiz Sever Cicioğlu, “*Türk Dış Politikası ve Sivil Toplum Kuruluşları: Türkiye'nin Balkanlar ve Türk Dünyası'na Yönelik Politikası Üzerinden Bir Değerlendirme*”, **Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslar arası Avrasya Strateji Dergisi** , 1(1),s.82.

²¹ Filiz S. Cicioğlu, *a.g.e.*, ss.83.

²² Caner Sancaktar, TASAM, 24.04.2009, Erişim Tarihi: 09.06.2018. <http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/3857/onsoz>

²³ Birgül Demirtaş (2015), *a.g.e.*, S.15.

4. STK'LARIN FAALİYETLERİ: TİKA VE YTB ÖRNEKLERİ

4.1. TİKA

480 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Dışişleri Bakanlığı'na bağlı olarak kurulan Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), 1999 yılında Cumhurbaşkanlığı tezkeresi ile Başbakanlığa bağlanmış, 2011 yılında yeniden yapılandırılarak daha esnek ve hızlı karar alabilen etkin bir kurum olarak faaliyetlerine hız vermiştir. Faaliyet alanları Orta Asya'dan Balkanlara geniş bir coğrafyayı kapsamaktadır. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı bugün 54 ülkede 56 Program Koordinasyon Ofisi ile 150 ülkede faaliyet gösterdiği belirtilmektedir. Kurumun resmi internet sitesinde belirtildiği üzere “Türkiye, TİKA aracılığı ile dost, kardeş ve akraba ülkelere yönelik olarak yaptığı çalışmaların temelinde bir barış kuşağı oluşturma çabası bulunmaktadır.”²⁴

Projelerini ülkesel, bölgesel ve yerel (özel) düzeyde yürüten TİKA, başta Türkçe'nin konuşulduğu coğrafyalar olmak üzere Türkiye'nin tarihsel bağlarının bulunduğu tüm bölgelerde faaliyet yürütmektedir. Genel olarak ekonomik, mali, ticari, eğitim, alt yapı çalışmaları ve sosyal kültürel alanlarda faaliyet yürütmektedir. Esasında bu durum tarihi bağların ve kültürel mirasın canlandırılması adına bir kamu diplomasisi örneği olmaktadır.²⁵ Bu noktada belirtilmesi gereken en önemli husus, TİKA'nın faaliyetlerinin sadece Müslüman yada Türkçe konuşan coğrafyalar olmadığı, ortak geçmişin ve “gönül bağı”nın bulunduğu tüm topluluklar nezdinde yürütüldüğüdür.²⁶

TİKA'nın Balkanlar özelinde yürüttüğü faaliyetlere baktığımızda eğitimden, altyapı çalışmalarına kadar geniş bir alanı kapsadığını görmekteyiz. Örneklerinin birden fazla olduğu faaliyet alanlarını genel olarak şu şekilde kategorilendirebiliriz :

- **Kalkınma ve Restorasyon Projeleri :** 2016 yılında Sancak Bölgesinde Genç Arıcıların Yetiştirilmesi, Kosova Gilan Belediyesi Çiftçilerine Tarım Makineleri Desteği²⁷ projeleri ile, 2009'da “Bosna Hersek Balıkçılığın Geliştirilmesi Projesi” başta olmak üzere benzer örnekleriyle Balkan ülkelerinde kalkınmayı desteklemekte, söz konusu ülkelerde işsizlik sorununa karşı istihdam alanları yaratmaktadır. Yine Bosna'da Visegrad Sokullu Mehmet Paşa Köprüsü, tarihi Mostar Köprüsü ve Makedonya'da Mustafa Paşa Camii'nin restorasyonu ile 2014 yılında tüm Balkan ülkelerini etkileyen büyük sel felaketisi sonrası Jovanovacka Nehri üzerinde yıkılan köprünün²⁸ yerine yeni bir köprünün inşası da TİKA eliyle gerçekleşmiştir.
- **Altyapı ve Teknik Destek Projeleri :** TİKA, Balkan ülkelerinde yetersiz altyapının geliştirilmesi ve ülkelerin ihtiyaç duyduğu teknik desteğin ve donanımın temini konusunda da çalışmalar yürütmektedir. Bunlara örnek olarak, Bosna-Hersek'te Fizik, Kimya ve Biyoloji Laboratuvarına Donanım Sağlanması, Kosova Ştime Belediyesi Aile Hekimliği Ana Merkezine Tıbbi Cihaz ve Donanım Desteği ile Karadağ Şavnik Belediyesi'nin Şehir Meydanının Yenilenmesi Projesi ²⁹ gösterilebilir.
- **Kültürel Projeler :** TİKA , Türk kültürünün yaygınlaştırılması amacıyla çeşitli faaliyetlerde bulunduğu gibi, Balkan ülkelerinin kendi kültürel miraslarının devamı amacıyla restorasyon projeleriyle de kültürel çalışmalara destek vermektedir. Çok sayıda gazete, radyo ve televizyona teknik destek sağlamış bu yayınlarda Türkçe'nin kullanılmasında da rol oynamıştır. Örneğin Balkanların Türkçe yayın yapan ilk televizyonu TİKA eliyle, Prizren'de kurulmuştur. Türkçe'nin yanında Arnavutça, Boşnakça ve Romca yayınlar da yapan “Yeni Dönem Televizyonu” yayın hayatına devam ettiği belirtilmektedir.³⁰
- **Eğitim Alanındaki Faaliyetler :** Arnavutluk İşitme Engelli Çocuklar Enstitüsü, Makedonya Debre Belediyesi Lisesine yeni bina projesi, Sırbistan'da İlkokul Çatı Katı Tadilatı ve Donanımı projesi ile Macaristan'da Munkacs Mihaly Okulu Sanat Sınıfı Tadilat ve Donanım Projesi gibi

²⁴ <http://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/tarihcemiz-222>

²⁵ Tuncay Kardeş ve Ramazan Erdağ, (2012): “Bir Dış Politika Aracı Olarak TİKA”, *Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries)* Cilt:7, Sayı:1”, s.170-172.

²⁶ A.Nuri Yılmaz, *a.g.e.*, ss.124.

²⁷ TİKA (2016). **2016 İdare Faaliyet Raporu**, Ankara, ss.27-29.

http://www.tika.gov.tr/upload/2017/03/2016%20IdareFaaliyetRaporu/Idare%20Rapor_2016_WebFormati.pdf

²⁸ A.Nuri Yılmaz, *a.g.e.*, 126

²⁹ TİKA (2016). **2016 İdare Faaliyet Raporu**, Ankara, ss.36.

³⁰ TİKA , Balkanlar ve Doğu Avrupa Proje ve Faaliyetler, ss.15, https://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/balkanlar_tr.pdf

faaliyetler³¹ TİKA'nın eğitim alanındaki çalışmalarına birer örnektir. Bu projelerin yanısıra TİKA, Balkanlarda okuma yazma kursları ile mesleki eğitim kurslarıyla da³² eğitim çalışmalarına katkıda bulunmakta, Türkiye'nin bölge ülkelerindeki imajını olumlu anlamda etkilemektedir.

Özetle TİKA, Balkan ülkelerinde eğitim, teknik donanım, altyapı çalışmaları, restorasyon faaliyetleri ile toplumsal kültürel ve teknik anlamda faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu faaliyetlerin gerçekleştirildiği ülkelerde halkın Türkiye'ye bakış açısı olumlu anlamda etkilenmiş bulunmaktadır. Esasen kamu diplomasisinin temel amacı da, dış ülkelere kendini doğru tanıtmak ve Türkiye'ye yönelik olumlu algılar yaratarak kamuoyunu etkilemek olduğu düşünüldüğünde, TİKA'nın faaliyetleri kamu diplomasisinin doğru şekilde yürütüldüğünü göstermektedir. Bu bağlamda TİKA gibi sivil toplum kuruluşlarının yumuşak güç anlamında gerekli unsurlar olduğu somut olaylarda görüldüğü üzere ortaya konmaktadır.

4.2. YTB

Başbakanlığa bağlı müsteşarlık seviyesindeki bir kamu kurumu olan Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), 6 Nisan 2010 tarihinde kurulmuştur. Kurumun resmi internet sitesinde çalışma alanları şu şekilde belirtilmiştir : *“yurtdışındaki vatandaşlarımız, kardeş topluluklarımız ile Türkiye’de öğrenim gören uluslararası burslu öğrencilerimize yönelik çalışmaları koordine etme, bu alanlarda verilen hizmetleri ve yapılan faaliyetleri geliştirme görevini üstlenmiştir”*³³. Buradan hareketle YTB faaliyetleriyle hem yurtdışında yaşayan Türk vatandaşları hem de bu ülkeler nezninde kurulan ilişkilerle sosyal, kültürel ve ekonomik anlamda etkinlik sağlanmasının amaçlandığı görülmektedir.

Kurumun sahip olduğu *“Nerede bir vatandaşımız, soydaşımız, akrabamız varsa; biz oradayız.”* sloganında göze çarpan soydaş kavramının yanısıra *“akraba”* kavramı YTB'nin çalışma alanlarının sadece Yurtdışı Türklerine yönelik olmadığını göstermektedir. ‘Akraba’ kelimesiyle, soy bağı bulunmayıp tarihsel ve kültürel bir birliktelik ve yakın ilişki içinde bulunan ülke ve topluluklara yönelik faaliyetler gerçekleştirildiği ifade edilmektedir. Bu bağlamda hem soydaşlık hem de akrabalık yani tarihi birlikteliğin bulunduğu tüm bölgeler YTB'nin faaliyet alanı içinde olmaktadır. Başkanlık, çalışmalarını; Yurtdışı Vatandaşlar, Soydaş ve Akraba Topluluklar, Uluslararası Öğrenciler ve Sivil Toplum Kuruluşları olmak üzere dört temel alanda yürütmektedir.³⁴

YTB'nin yurtdışında yaşayan Türkler ile akraba toplulukları özelinde yürüttüğü faaliyetlerde kamu diplomasisi adına ön plana çıkan önemli bir diğer nokta ise *“diaspora”* nın varlığıdır. Bu bağlamda Sivil Toplum Kuruluşları diaspora ile yürütülen çalışmalarda önem arz etmektedir. Sivil toplum kuruluşu niteliği arz eden düşünce kuruluşlarının faaliyetleri bu bağlamda örnek olarak gösterilebilir. YTB, soydaş ve akraba toplulukların buldukları ülkelerdeki düşünce kuruluşları ile Türkiye'deki STK'lar arasında ortak çalışmalar gerçekleştirmiştir. Haziran 2015'te YTB öncülüğünde Ankara'da düzenlenen organizasyonda, Türkiye'den SETA ve diğer Balkan ülkelerinden³⁵ temsilciler buluşmuşlardır.³⁶ Kamu diplomasisi bağlamında diaspora nüfusu kültürel çalışmalar alanında da önemli dayanak noktalarından birini oluşturmaktadır. YTB'nin, Türk kültürünün tanıtılması ve yaygınlaştırılması amacıyla gerçekleştirdiği faaliyetler bu çerçevede değerlendirilebilir. Buna örnek olarak YTB'nin *“Mevlana Kültürel Etkileşim Programı”* gösterilebilir. Mevlana programı kapsamında YTB öncülüğünde 2015 yılında düzenlenen *“Balkanlarda Fikir Sanat Atölyesi Faaliyetleri (Akademi Rumeli 3)”* adlı programa 9 ülkeden 150 genç katılım sağlamıştır.³⁷

Yine Türk kültürünün tanıtılması ve yaygınlaştırılması amacıyla YTB öncülüğünde ülkemizde yabancı öğrencilere yönelik burs programları sağlanmaktadır. Burs programı dışında öğrencilere yönelik kültür sanat faaliyetleri, YTB öğrencilerine özel mezuniyet programları düzenlenmektedir. YTB'nin resmi sitesinde belirtildiği gibi, yabancı öğrenciler, Türk kültürünün tanıtılması ve yaygınlaştırılması anlamında *“kültür elçileri”* olarak görülmektedirler.³⁸ Bu konuya başka bir örnek YTB'nin *“ülke yılı”* projesi verilebilir. YTB, her yılı bir ülkenin yılı olarak ilan etmekte ve bu ülkeyle ilişkilerin geliştirilmesine katkıda bulunan sivil toplum kuruluşu örneği sergilemektedir. Örneğin 2016 yılında YTB, 2016 yılını

³¹ TİKA (2016). **2016 İdare Faaliyet Raporu**, Ankara.

³² Soner Karagül, *a.g.e.*, s.96.

³³ <https://www.ytb.gov.tr/kurumsal/baskanligimiz-2>

³⁴ A. Nuri Yılmaz, *a.g.e.*, ss.120.

³⁵ Arnavutluk, Sırbistan, Yunanistan, Bosna Hersek, Makedonya, Kosova, Hırvatistan.

³⁶ YTB (2015). **2015 Faaliyet Raporu**. Ankara. S.38

³⁷ YTB (2013). **2013 Faaliyet Raporu**. Ankara. S.37.

³⁸ www.ytb.gov.tr

“Kosova Yılı” ilan etmiş ve bu yıl içerisinde hem Kosova’da hem de Türkiye’de gerçekleştirilen birçok projeyi yürütmüş³⁹, çoğuna ev sahipliği yapmıştır.

2017 yılında da Balkanlar özelinde faaliyetlerini yürüten YTB, Bosna Hersek’te Osmanlı Mimarisi üzerine sergiler düzenlemiş⁴⁰, çeşitli eğitim ve dil faaliyetlerinin yanında Bosna basın gruplarını da ülkemizde misafir etmiştir.⁴¹ Dolayısıyla eğitimden mimariye çeşitli alanlarda gösterdiği faaliyetleri bakımından STK niteliği taşıyan YTB, dış politika yapımında Türkiye’nin yumuşak gücü olmakta, söz konusu ülkelerle geliştirilen ilişkilerde köprü işlevi görmektedir.

5. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Soğuk Savaş öncesi dönemde uluslararası sistemde devletlerin dış politikası klasik diplomasi gereklere göre yürütülmüştür. Buna göre dış politika devletler arası ilişkiler olarak algılanmış ve temel karar vericileri genel olarak devlet erkanı temsil etmiştir. Soğuk Savaş döneminde ise “kamu diplomasisi” ve “yumuşak güç” kavramları literatüre dahil olmuş olsalar da, daha çok bloklar arası “propaganda” araçları olarak görülmüşlerdir. Kamu diplomasisi ve yumuşak güç kavramlarının, temel anlamıyla uygulanmaya başlanması Soğuk Savaş sonrası dönemde mümkün olmuştur. İki kutuplu dünyadan çok kutuplu bir dünyaya geçilmesi, serbest pazar ekonomisinin gelişmesini ve sınırların muğlaklaşmasına neden olmuştur. “Küreselleşme” olarak adlandırılan uluslararası sistemin bu yeni döneminde toplumlar arasındaki mesafe azalırken, devlet dışı aktörlerin de dış politikada söz sahibi olabileceği olgusu ortaya çıkmıştır. Bir diğer deyişle klasik diplomasi döneminden, çok aktörlü diplomasi dönemine geçilmiştir. Devletler dışında etkin olabilecek aktörlerin başında ise hükümet dışı kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşları gelmektedir.

Türkiye dış politikası da uluslararası konjonktür dalgalanmalarına göre kendi imkanlarını ve sınırlılıklarını belirlemeye çalışmıştır. Bu bağlamda Cumhuriyet’in ilk yılları “ulus devlet inşası” üzerinden statükocu çizgisini ikinci dünya savaşının sonuna kadar sürdürmüştür. Yine Soğuk Savaş döneminde Batı bloğunda yer alan Türkiye’nin dış politikada sivil toplum unsurlarına yer vermesi ancak Turgut Özal döneminde, salt iş adamları üzerinden ticari ilişkilerle sınırlı olarak gerçekleşmiştir. Ancak 90lardan sonra etkisi artan küreselleşmenin gereklerine uygun olarak Türkiye de devlet dışı aktörlerin dış politikada etkili bir unsur olarak dolaşıma sokmuştur. Esasen 2008’den sonra izlenmeye başlanan dış politikadaki yeni parametre “aktif dış politika” da STK-dış politika ilişkisini uyumlulaştırır niteliktedir. Osmanlı bakiyesi bölgelerde Türkiye’nin etkinliğini arttırmak suretiyle hinterlandını genişletmesi gerektiği fikri resmi devlet söylemi haline almıştır. Bu noktada sivil toplum kuruluşlarının, bakiye toplumlarla diyalogun geliştirilmesi yönünde dış politikada etkin olmaya başladıkları söylenebilir. Devlet eliyle oluşturulan TİKA ve YTB gibi kuruluşlarla Balkan ülkelerinde kamu diplomasisi yürütülmesi vizyonu da çalışmanın STK-Dış politika ilişkilerindeki etkinlik varsayımını kanıtlar niteliktedir. Bunun dışında TİKA ve YTB nin yanısıra İHH, Yunus Emre Enstitüsü, SETA, TASAM gibi düşünce kuruluşları ile, üniversiteler ve belediyeler de dış politika yapımına katılmaktadırlar. Öte yandan sivil toplum kuruluşlarının dış politikadaki etkinliği yeni bir olgu olmakla beraber, sınırlı ölçüde ilerlemektedir. Bu bağlamda STK’ların mali özgürlüklerinin artırılması, kurumsal yapılarındaki bürokratik süreçlerin by-pass edilerek daha hızlı karar almalarının sağlanması, yönetimlerindeki şeffaflığın temini, çözülmesi gereken sorunlar arasındadır.

KAYNAKÇA

CİCİOĞLU, Filiz S. “*Türk Dış Politikası ve Sivil Toplum Kuruluşları: Türkiye’nin Balkanlar ve Türk Dünyası’na Yönelik Politikası Üzerinden Bir Değerlendirme*”, **Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi** 1(1): 75-88.

DAVUTOĞLU, Ahmet. “*Stratejik Derinlik*”, **Küre Yayınları**, 78.basım, ss.122-124.

DEMİRTAŞ, Birgül (2015), “*Turkish Foreign Policy towards the Balkans: A Europeanized Foreign Policy in a De-Europeanized National Context?*”, **Journal of Balkan and Near Eastern Studies**.

³⁹ YTB (2016). **2016 Kurumsal Mali Durum ve Beklentiler Raporu**. Ankara.s.21

⁴⁰ YTB, “*Bosna Hersek’te Osmanlı Mimarisinin İncileri*”, **Kardeş Topluluklar**, 27. 09. 2017. Erişim Tarihi: 06.01.2018. <https://www.ytb.gov.tr/haberler/bosna-hersek-te-osmanli-mimarisinin-incileri-sergisi>

⁴¹ YTB, “*Bosna Hersek Basın Heyeti, YTB’yi ziyaret Etti*”, 21 Mart 2017. Erişim Tarihi: 06.01.2018. <https://www.ytb.gov.tr/haberler/bosna-hersek-basin-heyeti-ytby-ziyaret-etti>

- DEMİRTAŞ**, Birgül (2011), “*Turkish Foreign Policy Toward The Bosnian War (1992-1995): A Constructivist Analysis*”, **Karadeniz Araştırmaları**, Sayı: 28, s. 6-12.
- DONELLİ F. ve CHIRIATTI A. (2017)**, “*Turkish Civilian Capacity in Post-Conflict Scenarios: The Cases of Bosnia and Herzegovina and Kosovo*”, **Journal of Global Analysis**, 7:1, Ocak 2017.
- EUROPEAN STABILITY INITIATIVE (2010)**, Erişim: 06.09.2018. <http://www.esiweb.org/rumeliobserver/2010/12/04/multikulti-and-the-future-of-turkish-balkan-policy/>
- KARAGÜL**, Soner (2013) “*Türkiye'nin Balkanlardaki Yumuşak Güç Perspektifi: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı*”, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, 8:1.
- KARCİC**, Hamza (2013), “*In Support of a Non-member State: The Organisation of Islamic Conference and the War in Bosnia, 1992–1995*” **Journal of Muslim Minority Affairs**, 33:03, s.323.
- KARDAŞ**, Tuncay ve Ramazan Erdağ (2012): “*Bir Dış Politika Aracı Olarak TİKA*”, **Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries)** Cilt/ Volume:7, Sayı/Number:1.
- KARPAT**, Kemal (2015) , “*Balkanlarda Osmanlı Mirası ve Milliyetçilik*”, **Timaş Yayınları**, Tarih Dizisi.
- LİNDEN H. D. ve Yasemin Repolu (2013)** “*Turkey and the Balkans: New Forms of Political Community?*”, **Turkish Studies**, 14:2, 229-255.
- NYE S. Joseph ve David A. Welch (2011)**, çev. Renan Akman, “*Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak*”, **Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları**, 2.Baskı.
- ORAN** Baskın (ed), **İlhan Uzgel**, “*Türk Dış Politikası : Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular Belgeler Yorumlar 1980-2001*”, “*Balkanlarla İlişkiler*”, **İletişim Yayınları**, Cilt 2.
- SANCAKTAR**, Caner (2009), TASAM, Erişim Tarihi: 09.06.2018. <http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/3857/onsoz>
- ŞENER**, Bülent , (2013) “*Balkanları Türk Dış Politikası Açısından Önemli Kılan Temel Faktörler*” , **Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**.
- TBMM (2003)**, Genel Kurul Tutanağı, 22. Dönem 1.Yasama Yılı, 10.06.2003, Erişim: 01.06.2018. https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_b_sd.birlesim_baslangic_yazici?P4=9745&P5=B&page1=54&page2=54
- TBMM (2015)**, Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu, “*Türkiye'ye Göç*”, TBMM. http://www.tbmm.gov.tr/kultursanat/yayinlar/yayin073/073_00_010.pdf.
- TİKA**, Balkanlar ve Doğu Avrupa Proje ve Faaliyetler, ss.15, https://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/balkanlar_tr.pdf
- TİKA**, (2018) “*Tarihçemiz*”, Erişim Tarihi : 07.01.2018 <http://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/tarihcemiz-222>
- TİKA (2016)** *İdare Faaliyet Raporu*, Ankara.
- YILMAZ**, A.Nuri ve **Gökmen Kılıçoğlu** , (2017) “*Balkanlarda YTB ve TİKA'nın Türk Kamu Diplomasisi Kurumları Olarak Faaliyetleri ve Türkiye'nin Yumuşak Gücüne Etkileri*”, **Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, cilt: 2, Sayı:2.
- YTB (2013)**, *2013 Faaliyet Raporu*, Ankara. S.37.
- YTB (2015)**, *2015 Faaliyet Raporu*, Ankara. S.38.
- YTB (2016)**, *2016 Kurumsal Mali Durum ve Beklentiler Raporu*, Ankara.s.21.
- YTB**, “*Bosna Hersekte Osmanlı Mimarisinin İncileri*”, Kardeş Topluluklar, **YTB**, 27. 09. 2017. Erişim Tarihi : 06.01.2018. <https://www.ytb.gov.tr/haberler/bosna-hersekte-osmanli-mimarisinin-incileri-sergisi>
- YTB**, “*Bosna Hersek Basın Heyeti, YTB'yi ziyaret Etti*”, 21 Mart 2017. Erişim Tarihi: 06.01.2018. <https://www.ytb.gov.tr/haberler/bosna-hersek-basin-heyeti-ytbyi-ziyaret-etti>
- <https://www.ytb.gov.tr/kurumsal/baskanligimiz-2>
- www.ytb.gov.tr